

891.99

L-44

14 MAR 2013

ԲՇՏՈՒՆԻ

ԶԵՅԹՈՒՆԻ ԱՅԵՂ ՃԱԿԱՏԱՄԱՐՏԸ

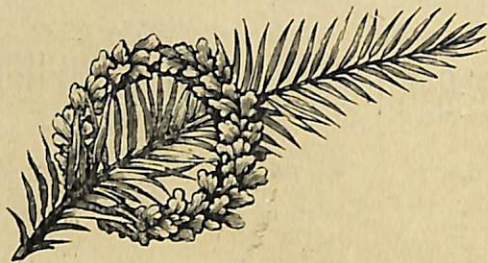
Կ. ՊՈԼԻՍ

Տպագր. ԶԱՐԵՂ Ն. ՊԵՐՊԵՐԵԱՆ

1909

14 MAR 2013

33973

Վարդանանց թոնի առթիւ գրի առնուած սոյն հասորիկը
կը ձօնեն

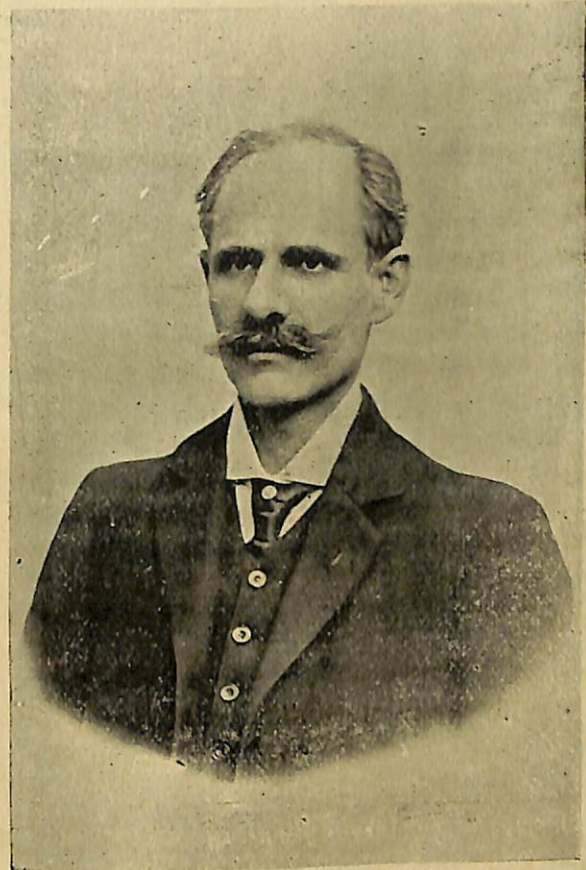
ՍԱՍՈՒՆԻ ՀԵՐՈՍԱՊԵՏ

ԸՆԿԵՐ ՄՈՒՐԱՏԻՆ

[ՀՍՄԲԱՐՁՈՒՄ ԷՖ. ՊՅՅԱՋԵԱՆԻ]

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

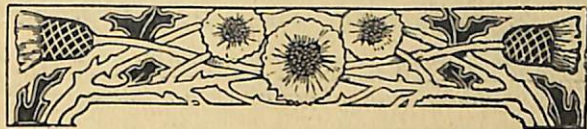
Բնապետութեան դիմ մղած իր մահառումներուն

ԸՆԿԵՐ ՄՈՒՐԱՏ

6770-73

ԶԵՅԹՈՒՆԻ ԱՅԵՂ ԶԱԿԱՏԱՄԱՐՏԸ

ԵՎԻՐ, զաւա՛կ, շանթածըրար բարկութիւններդ
հագի՛ր նորէն,
Ու կայծարձակ հըրագէններ, ուսմբեր, սուբեր, ու
գրահներ
Թո՛ղ որ ըզքեզ պատմուճանին,
Արիւնարբու և կատաղի թ շնամույն դէմ՝
Ահա՛ թաղծոտ հեծեծամքներ կը գալկանան և թե-
րին մէջ.
Ու սարսուռներ, ու սարսափներ, արհաւիրքներ
և գիւնորէն,
Եղեռնորէն կը ծանրանան
Հայաշխարհի հողին վրան:
Եւ աւելի մեռելական,
Հոգեվարքներ, գալարումներ, ու արիւններ կը մա-
հանան,
Տանիքներուն ներքեւ՝ Հայոց թըշուտական:
Խեղճ հիւզակներ գերեզմաններ կը գառնան:

ԵՎԻՐ, զաւա՛կ, շանթեր հագիր վրէժներուդ ամպ-
րոպներէն,
Ու հըրգեհէ զայրոյթներուդ սուբր բոցերը անե-
ղորէն,

Ահեղօրէն ու ջերմապէս, սիրող սիրտով մը գերայոյզ,
Զարհուրանքներ զինուէ՛, ելի՛ր, թշնամուոյն դէմ:
Զար, անիրաւ, ու կեղեքիչ բռնապետին դէմ դըժխեմ:
Ա՛հ, ի՛նչ տըխուր կոծկոծումներ կը խեղդուէին
Կսկորգներու մէջ արիւնով լըծացած:

Եւ ի՛նչ կոծեր, աղիտորմ ի՛նչ դասն ճիչեր կ'ար-
ձակուէին,

Տե՛ս, ս'ի Աստուած,

Հայ-տուներու երգիքներէն:

Եւ ոսկորներ կը փրչորուին,

Եւ ողջ-հայեր կը քերդըսին

Կը քերդըսին անգըթօրէն,

Պիղծ, անըզգայ թլրքին կողմէն:

Ու մահահոտ, լըպիրչ ձեռքեր, դժոխայնօրէն տըխ-
րատեսիլ,

Հայորդիներն կը սըրածեն, հայորդիներն կը հար-
ուածեն,

Եւ այն անեղ հարուածներէն

Խանձարուրներն արիւններով կը ծովանան:

Նորածիններ արիւնի մէջ, ա՛հ, խեղդամահ կը մեռնին:

Եւ գեռ ինչե՛ր...: Ողջ մարմիններն հըրդեհներու
մէջ կը նետեն,

Ողջ-հայերը տուններու մէջ կը հըրդեհեն,

Այն անպիտան ըստուկները, գազանները անդըն-
դայրն:

Աստուած ըլլայ մարդ՝ չը տոկար սա՛ նողկալի ոճիր-
ներուն,

Աստուած ըլլար չէր գիմանար Հայու կըռած տան-
ջանքներուն:

Ելի՛ր, ազա՛յ, լեռը գընա՛յ, արցունքի տեղ արիւն
թափէ՛,

Գընա՛յ, գընա՛յ, պատերազմէ՛, գինիի տեղ արիւն
քամէ՛,

Ու վառօթի ամպեր կապէ՛ կուրծքիդ վըրայ,

Ոսխին դէմ վրէժխընդիր շանթեր դոռայ:

Մահեր սըփուէ՛, մահ ըստեղծէ՛ թըշնամիիդ սրգի-
ներուն,

Ու կըռուելով, ու ջարդելով ազգիդ համար մեռի՛ր
ալ դուն:

Մահասարսուռ ու ցաւատանջ հայրենիքի երկիրներէն
Կացններու գոռ շաչիւններ կ'արձագանգեն:

Ա՛հ, Հայերը կը շարչարուին անեղօրէն:

Ամէն տեղ հուր, ամէն տեղ սուր, ամէն տեղ մահ,
մահ ու թալան,

Ու աւերակ, ու փըլատակ, հարուած հարուած մո-
լեգնական:

Ու Հայ ազգը տարագրական,

Ու Հայ ազգը թափառական,

Կը լըլիւի տանջանքներով եղեռնական:

Հազարներով Հայեր կ'իյնան,

Հարիւր հազար Հայ կեանքերը կը դալկանան:

Ու դիակներ կ'անարգըսին,

Ու դիակներ կ'անպատուըսին

Անասնօրէն,

Այն չարակամ ու նողկալի հըրէշներու մերձեցումէն:

Ազգիդ սիրոյն, կամքըդ արիւն արիւն ըլլա՛յ, գնա՛յ,
սրգեա՛կ,

Եւ սէրերըդ խօլ զայրոյթի բոցեր բոցեր, սուր ու
կըրակ:

Գընա՛յ, սրգեա՛կ, ձայն տո՛ւր ազգիդ անիւնացած
մարմիններուն,

Գընա՛յ, կեանք տո՛ւր ազգիդ դիակ, անշընչացած
հերոսներուն:

Եւ անդադար, կատաղօրէն

Վըրէ՛ժ, վըրէ՛ժ, վըրէ՛ժ քաղէ՛ թըշնամիին քաղաք-
ներէն,

Քաղաքներէն, պալատներէն, ու տուններէն:

Պաւարածոր ու մըթամած գիշերին մէջ փոթորկայոյզ,
Հըրայրավառ լոյս-հոգիներ թըռան գացին հըթիռի
պէս:

Ու սողացին հըթիռի պէս խիզախօրէն,
Կածաններէն ու կիրճերէն,
Դըժուարահէք սարակներէն ա'լ սըրածայր,
Դէպի անելւէն բարձրագիր կատարները լեռներուն(*):

Ու հոգիներ բոցածածանչ և հոգիներ հըրաշակերպ,
Մագըլցեցան սեպ ժայռերէն գիշերին մէջ եղեռնաւոր.
Հոկտեմբերի այն ահաւոր գիշերին մէջ սըղաւոր:

Սըգահալած, աըխուր հովեր, անհունօրէն տըրտա-
թախիծ,
Մըրըրկապէս թաւալելով խաւարին մէջ անդահական,
Ոգրամըռունչ փըշըռուեցան կողերուն վրայ լեռնե-
րուն.

Ուր անդագար կը ծըփային
Լուսաստուերներ ու սիլուեթներ հերոսական:
Հերոսներու երկունքն ունէր ամբողջ Զէյթունն այն
գիշեր,

Ու ցաւատանջ լըռութիւն մը քարայրները կը տնէջար.
Հոգեվարքի գալարումներ լեռնակողերն կը պըրկէր,
Ու քարերը եզերերգ մը կը հեծէին զողահար,
Հըսկաներու ստքերուն տակ զօրաբար:

Այսպէս գացին շարան շարան պարմանիներ գեղա-
տեսիլ,
Ահաւորուած զըրահներով կըրակաշունչ ու բոցավառ,
Հերոսացած ու հըրացայտ, վըրէժխընգիր ու խօլա-
բար:

Այսպէս անոնք անցան գացին,
Անցան գացին կատաղօրէն ու մոլեգին.
Ատելութեան երգն երգելէն,

(*) Զէյթուն լեռներով շրջափակուած ըլլալով, դէպքի մը ժամանակ Զէյթունցիները անմիջապէս լեռները կ'ելլին. բոլոր անցքերը ու ճամբաները պաշտպանելու համար Թշնամիին դէմ:

Բըռնապետը անարգելէն,
Ու թշնամին կործանելու երգս'ւմ, երգս'ւմ ընելէն:

Անցան, անցան ծործորներէն ու ձորերէն,
Ու ձորերն ալ գըլին անցան
Մինչև հասան
Ցից գագաթները ժայռակուռ,
Դա' ժայռերը մարգատեսիլ, ահեղանման,
Եւ հոն իրենց վայր ընտրեցին մարտնչութեան:

Հոկտեմբերի աղետալի գիշերին մէջ մեռելական,
Լեռներուն վրայ հըրարութաներ հըրարութաներ կը
ծաղկէին:

Ու ամէն կողմ ատրուշաններ կայծակնացայտ,
Ու ամէն կողմ սրտումներ հըրահոսան,
Կեանք, կեանք և սէր կ'արեւէին Զեթունի վրան:
Եւ կը խոկար Զեթունն բոցէ պարխապներու մէջ ան-

Ու կը խոկար նոր նոր ամպեր թշնամիին գըլխուն
հիւսել,
Նոր նոր մահեր կը պատրաստէր ձեւեր, կերպեր հա-
զարներով:
Արիւն կ'ուզէր, ծարաւի էր, կ'ըզձար խըմել անյա-
գօրէն,
Դիակ կ'ուզէր, կատաղած էր, կ'ուզէր պատուի ա-
նարգօրէն:

Ու կը ցանկար աքցաններով
Հիւլէ, հիւլէ, մարմինները քերծել այն պիղծ գա-
զաններուն:

Մի' այպանէք,
Յուզուած էր ան անարգներու անարգանքէն,
Վըրէժ, վըրէժ կ'ուզէր քաղիլ շար սիրտերէն, հո-
գիներէն.
Վըրէժ քաղել սագայէլեան քարը ու վիժած թըշ-
նամիէն:

Առաւօտը կը ձեռքընէր հեռու, մըջջոտ անկիւն-
ներէն Հորիզոնին,
Եւ շառայլներ մոլորական արցունքի պէս տըխրա-
տեսիլ, կը կախուէին,
Սըգատարած մութ ամպերու մութ ծոպերէն:
Ու հողմերը անտառին մէջ հեծեծանքներ կը հիւ-
սէին,
Ու հողմերը լեռներուն վրայ հողիները կը յուզէին
Հայ-քաջերուն,
Որոնք հիմա առիւծանման ու մուկին
Կը սպասէին:
Ազատութեան գոհարանը շէնցընելու շքեղ բախդին:
Եւ հողմերը մըրըրկորէն գըլտարուեցան լեռներէն
վար:
Ամպեր ինկան, կարծես, յանկարծ երկինքի մութ
գաւատներէն:
Ու մահագոյժ բուերու նման,
Թուրք զօրքերը ձորերուն մէջ խուժեցան:
Ու իրենց պիղծ բերաններէն
Ցանկասէրի քարշ, ամպարիշտ հայհոյանքներ սրո-
տալէն,
Յարձակեցան, դէպի Չեթուեն մեր սիրական:
Ու հեշտանքի հըրայրանքէն բըռընկըուած անոնց
հոգին,
Արշաւեցին կատաղաբար, ու կուրօրէն, ու մուկին,
Եւ ձորերուն մէջ լեցուեցան:
Ու այն ատեն,
Երկինքն ամպէ քօղ մը ունէր,
Եւ արշալոյսն արիւնլըւայ:
Աչնանային տենդոտ հովեր
Կը մըրըրկուէին լեռներուն վրայ:
Սըգատեսիլ մութ ստուերներ
Կը հոսէին,
Ձորերու խոր անդունդին մէջ քառասային,

Ուր անամօթ թըշնամիներ
Գեհենամութ ըղձանքներով տարուբեր,
Գազանաբար կը խըլըրտէին հեշտագըրգիւ ու տըռ-
փտ:
Ա՛հ, այն ատեն...
Չեթուեցի քաջ հերոսներու սեւ գայրոյթը անեղագոս,
Վրիժախառն մահերգներու է՛ն անաւարն սրտաց:
Ու աշխարհներ սրտացին,
Ու աշխարհներ ձայն հանեցին,
Երկրի տարրերը դողացին:
Ջարհուրագին:
Եւ սրտունին երկարեցաւ,
Ու արձագանգն ծուալեցաւ
Ժայռէ ի ժայռ ու սարէ սար,
Ահագնօրէն ուռձանալով անդագար:
Ու այժեամներ ստրափնահար
Քարայրները փութացին,
Գայլեր, արջեր յանկարծակի
Սարսուռէ սը դողացին:
Ու զարհուրած գազանները,
Եւ ամեհի թուրք-խուժանը,
Մահուան գալուկով պտտանքուած,
Յետ դիմեցաւ,
Ու երկիւզած և վատօրէն
Հեռու փախու Հայ քաջերու բարկութենէն:

Հեռո՛ւ հեռո՛ւ գալարուէ շուտ, ս՛վ անիծեալ ժողո-
վուրդ,
Դուն չես կրնար պատերազմիլ կըտրիճներու դէմ
քինալոյդ:
Քու գնդակներդ ուղեմալար,
Ա՛հ, չեն կըրնար,
Մեր ճշմարիտ Հերոսներուն մարմինները խոցտեւ,

Ու կը թափուին ժայռերուն վրայ ուժասպառ :
Յեռ թաւալէ, ս'վ անխմաստ, անմխտնեբու գո'ւ վահ-
մակ,
Փախի'ր, փախի'ր, ձորերուն մէջ խորշեր մուրայ
քեզ համար :
Ո՛վ դու ամբոս անպէտ, անխելք, աննըպատակ՝
Որուն համար ազգասէրի գաղափարը իր առիփն է,
Որուն համար հերոսութիւնն շքնանալն է անասնորէն
Շո՛ւտ, հեռացի'ր մեր երկիրէն :
Անարժան ես դու քաղելու մեր հողին վրայ,
Եւ անարժան սլատերազսիլ քաջերու հետ լուսահըմայ :
Գընա՛յ, գընա՛յ, քեզի անգէն խեղճ թշուառներ կը
սպասեն,
Որ չարչարես տաժանորէն,
Ու սպաննես անխրդձորէն :
Թախանձազին հեծկըլտանքներն չը հոգալէն :
Գընա՛յ պատմէ՛ մեր գէնքերու՝ խօլ գոյրոյթը մա-
հացու :
Մեր ահաւոր հերոսներուն բարկութիւնը շանթարձակ :
Ու գոռումներն, գընայ պատմէ՛, մեր լեռներուն ա-
հարկու :
Եւ արտասուէ՛ արիւններուդ տիղմին վրայ,
Եւ արտասուէ՛ գիակներուդ համար անարգ,
Որոնք հիմայ
Արիւններու մէջ կը լողան անխընայ :
Ու դեռ այսպէս կը թընդային հըգօրներուն
Հըրագէններն շարդ ու արիւն գոռալէն :
Ու շարունակ, մոլեգնաբար, մոլեգնաբար,
Ատերլութեան ամպրոպներու մահերգները մըռնչելէն,
Ահեղներու ոռմբերն, գէնքերն մահ կ'երգէին :
Ու սըգաստուեր ձորի խորին խորխորատին անգունդ-
ներէն,
Ու վառօթի մութ, անթափանց պատանքի մը ներ-
քեւէն,

Խուճապի մը շըռարումներ, հոգեվարքի հըռնչիւն-
ներ,
Կողկանձիւններ ու ոտնումներ կը լըսուէին :
Ճիւղներու խառն աղմուկներ գեհնային
կը բառնային,
Որոնք աշնան քինախընդիր քամիներու հարուած-
ներէն,
Օդին մէջը կը ցրնդէին :
Այսպէս անոնք ամիսներով փառքի պայքարն պան-
ծացուցին,
Յաւերժապէս նըկըրտելով բըռնութեան դէմ մահա-
տարած :
Ու զայրազին, անհամեմատ, Մեծ Ոյժով մը Աստ-
ուածարար,
Մաքառեցան ու կըռուեցան
Ազատութեան սիրոյն համար :
Այսպէս անոնք թըշնամիի խուժուժ ջալիրն հալա-
ծեցին,
Գիշեր ցորեկ, բուքի ատեն, ու յորդառատ անձ-
րեւի տակ,
Հալածեցին, հարուածեցին,
Ու շանտատակ
Հրէշներուն, մահու պատգամ որոտացին շարունակ :

* * *

Մութը կոխեց, ելի'ր սուպետ, մեր սուրերը մերկա-
ցընենք,
Մութը կոխեց, հապօ՛ն սուպետ, բընութիւնն ալ մեզ
զօրավիզ :
Թըշնամիի բանակավայրը յարձակինք :
Հապօ՛ն, ընկե՛րք, յողթամակի մեծ խարոյկը տօնա-
վառենք,
Գիշերուան մէջ խաւարածոր,
Ու պայքարի արիւնահոտ դաշտին վրայ բարձրա-
ցընենք
Ազատութեան հըրաշակերպ դըրօշակը լուսաւոր :

Ու ազգանուէր Զօրավարներ առիւծակամք ու քա-
շարի ,

Արծիւներու պէս սըլացան ,

Ու ծովերու անդընդայոյզ փոթորիկներու նրման ,

Թըշնամիին բանակին վրայ խուժելով ,

Առիւծապէս ջախջախեցին ու փըշրեցին

Վատ թըշնամին :

Գիշերին մէջ փայլակներու մըկրատումներ կայծակ-
նացայտ

Դուրս ժայթքեցան սուրերու խօլ շաչիւններէն .

Ու ամպերը պատառեցան ,

Ու ամպերը փարատեցան

Երկինքի վրան :

Եւ զօրքերը սոսկումնահար արթնցան

Իրենց խաւար երազներէն ,

Եւ դողացող բազուկներով

Դեռ գէնքերը կը փընտռէին անյուսօրէն ,

Յանկարծ սուրեր անոնց վրայ սըլացան .

Ու շատերը դիակներու վերածուեցան ,

Ու ամէնն ալ , ու ասէնն ալ

Փախան լեռ , ձոր , ցիրուցան :

Առաւօտը կը ճեղքըուէր հըրաչափառ

Վէ՛հ լեռներու բարձունքներէն .

Ու երկինքը շափիւղազարդ ,

Եւ արշալոյսն լուսապայծառ

Կը շողշողար :

Մինչ հերոսներն աստուածացած

Արդէն իրենց յաղթանակի վըսեմութեամբ գեղապանծ ,

Ազատութեան անուշ երգեր կը թընդային

Եռանդապին :

*
**

Հապօ՛ն հայե՛ր՝ մինք ալ երգենք ցընծապատար ,

Ազատութեան տօնն է այսօր .

Ծափեր բերենք ըզգացումներ հըրայրավառ ,

Խանգ ու եռանդ , եւ ծիծաղներ ոգեւոր ,

Բերե՛նք , բերե՛նք առատօրէն ,

Եւ մեր տօնը պերճացընենք

Ուրախութեան գըրգանքներով բերկրապատար :

Ազատութեան մատուռն այսօր ,

Լոյսերու մէջ կ'արփիանայ .

Ու յոյսերու խորանն նորէն

Շըքեղացած ,

Երազներու հմայքներով , գեղեցկօրէն

Կը փալփըլի ու կը շողայ :

Ծընծգաներու ցընծուն ձայներ կը ցնծերգեն ,

Կեանքի փայլուն առաւօտը ծիրանածին

Ուր սըլսրալի երանգներով ,

Վայելքներու շառայլները հոգեթով ,

Կեանքի զըուարթ , պերճ ու ազատ ծիածանը կը
հիւսեն

Եւ ամէն տեղ խինդ ու հըրճուանք ,

Խինդ ու հըրճուանք յուզումնավար

Ու մոլեգին ,

Ազատութեան պատարագն է հոգեպարար :

Կամք եւ սէրը ազուոր համերգ մը կը կազմեն

Ազատութեան հողին վրայ ,

Եւ նըպատակն՝ որ ազատ է ,

Կեանքի նոր ոյժ մ'առած հիմայ

Իտէսպէս կը բարձրանայ ,

Մեր սիրատարփ բաղձանքներուն լուսընկայ :

Հապօ՛ն , Հայե՛ր , աւիւն խառնենք մեր երգերուն ,

Մենք ալ երգենք ազատութեան ալելուն :

Հերիք է ալ որչափ արցունք մենք լացինք,
Ու թաղծութիւնն մեզ մըտերիմ՝ ընտրեցինք :
Բաւ են ցաւեր ու լըլիւմներ, քարշ տանջանք,
Որոնց հըլու բեռնակիրներն մենք կզանք :
Ազատութեան արեւին տակ բոցածածանջ,
Ամօթ է որ մարդ մը ցաւի անմըխիթար,
Եւ ապուշ է Հայն՝ թէ մեռնի ըսարուհօրէն ու անկար :

Հապօն կեանքը քաղցրացընենք խընդումներով,
Ու ցընծումներ, երգ, ծափ ու սէր .
Կեանքի տարրերն հոգեթով,
Եւ մեր կեանքն ալ թող կազմեն .
Մեր ժըպիտներն ալ թող ըլլան յարատու .
Որովհետեւ
Ազատ կեանքի տօնն է այսօր,
Խըրախճանքի Մեծ խնջոյքը տարփատեն չիկ և արփա-
ւոր :

1909 Փետրուար 18

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0345046

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0345045

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0345044

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0345043

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0345042

33409-
33413